

Велика чорно-біла гра

Люди заповнювали трибуни, відгороджені дротяними сітками, і чекали. Ми, галаслива дітлашня, бігли мокрі від самого озера, петляючи між білими коледжами, проминувши готель із курортниками, і, вмостившись на глядацьких лавах, залишали на них мокрі сліди сидниць. Гаряче сонячне проміння пробивалося крізь крони високих дубів, що росли навколо бейсбольного поля. Наші батьки в штанах для гольфу і матері у легких літніх сукнях сварилися на нас і наказували, щоб ми сиділи тихенько.

У чеканні ми витріщалися на готель і задні двері його неосяжної кухні. На вкритому ластовинням тіней моріжку перед стадіоном з'явилися негритянки, і вже за десять хвилин весь дальній лівий сектор убрався в стиглі барви їхніх свіжовимитих облич та рук. Скільки вже років минуло, та варто мені згадати той день, як я чую всі його звуки. Тихе голубине турко-

тіння жіночих голосів і їх бесіди в теплому повітрі.

Людом пробігла хвиля веселощів, у чистому віконсінському небі пролунав сміх, коли широко розчинилися кухонні двері і з них вибігли чоловіки у спортивній формі: чорні і мулати, офіціанти і двірники, прибиральники і веслярі, кухарі, посудомийники, торговці газировкою, садівники і косарі газонів. Вони радісно аж пританцьовували на бігу, кожен із них шкірився у красивому білозубому усміху, гордий від новенької форми в червону смужку. У зеленій траві мерехтіли блискучі спортивні туфлі, поки гравці оббігали трибуни, виливаючись ледачим підтюпцем на поле, звідки вітали криками всіх і вся.

Ми, дітлашня, заверещали у відповідь. Онде чимчикував Довготелесий Джонсон, косар, за ним – продавець газировки Кавана, Курдупель Сміт, Піт Браун, Джифф Міллер!

А ось і Великий По! Ми лементували і плескали в долоні!

Великий По щовечора продавав повітряну кукурудзу при вході на танцмайданчик вартістю мільйон доларів, який знаходився на березі озера трохи далі від готелю. Щовечора я купував у Великого По кукурудзу, і він іще жодного разу не пошкодував до неї топленого масла.

Я тупцяв ногами і кричав:

– Великий По! Великий По!

Він побачив мене, помахав, і у відповідь його обличчя розплилося в шикарній посмішці.

А мама озирнулася праворуч, потім ліворуч і знову подивилася на нас, штурхнувши ліктем:

– Цитьте, чуєте? Цить!

– Леле, леле, – проказала дама по судіству з матір'ю, обмахуючись складеною газеткою. – Незлий день для темношкірої челяді, еге ж? Тільки раз на рік їм дозволена така свобода. Ціле літо вони чекають на цю чорно-білу гру. А вона ж нівроку! Вже бачили їхню Кейквок-гулянку?

– Купили квитки, – відповіла мама, – на сьогоднішні танці по долару за штуку. Дорогувато вийшло.

– А я завжди казала, що раз на рік можна і брязнути гаманцем, – не погодилася жіночка. – Тим паче буде на що подивитися. Ці їхні танці, вони так природно відчують...

– Ритм, – підказала мама.

– Точно, ритм, – кивнула сусідка. – Саме те слово. Леле, бачили б ви служниць-негритянок у готелі! Вони вже цілий місяць скуповують сатин в універмазі у Медісоні. І тепер кожної вільної хвилини шикують і сміються. Краєм ока я навіть бачила пір'я, що вони придбали для капелюшків. Гірчичні, кольору вина, блакитні, фіолетові... Такого видовища ви ще не знали!

– Вивісили на просушку свої смокінги, – встряг собі і я. – Минулого тижня всі шворки за готелем були зайняті!

– Тільки погляньте, як скачуть, – зауважила мама. – Таке враження, ніби вони вже виграли у наших чоловіків.

Темношкірі бігали по полю і нескінченно перекикувалися своїми високими переливчастими та низькими лінькуватими голосами-трелями. У центрі поля

раз по раз виблискували білі зуби, розминаючись, гравці в безрукавках вимахували і плескали чорними руками, щосили підстрибували на газоні, геть наче зайці.

Великий По набрав стільки биток, скільки вмістилося в подвійній жмені, вмостив їх на своєму волячому плечі і рушив уздовж лінії першої бази, закинувши голову назад, широко всміхаючись та наспівуючи так, що всім було видно його язик:

– ...стопчу на паркеті всі шүзи
Під звуки «Джеллі Ролл-блюзу»,
Завтра на танцях –
«Дарктаун страттерс»¹...

Високо підкидаючи коліна та вихляючи ними, він також вимахував битками, ніби диригентськими паличками. З лівих трибун, де зібралися і весело го-

¹ Слова популярної на початку ХХ ст. джазової композиції «Бал дарктаунських чваньків» («*Darktown Strutters' Ball*»), написаної канадським композитором Шелтоном Бруксом (1886–1975) у 1917 р. і нині відомої у багатьох варіантах. Включена до Залу слави премії «Греммі» (2006).

моніли бентежно-смагляві дівчата-мулатки із ясно-карими очима, пролунали аплодисменти і тихе хіхікання. Панночки жваво рухалися, але виглядало це напрочуд граційно та спокійно – певно, через густючий відтінок їхньої шкіри. Їхній сміх більше скидався на сором'язливе цвірінькання пташок. Дівчата махали Великому По, а одна навіть зважилася на дзвінкий вигук:

– О, Великий По! О, Великий По!

Білий сектор чесно долучився до вітань оплесками, поки Великий По довів до логічного завершення свій кейквок¹.

– Агов, Великий По! – знову не втримався я.

– Годі, Дугласе! – насварилася на мене мама.

¹ Кейквок (від англ. *cake*, «пиріг» – атрибут раннього театралізованого кейквоку) – груповий змагальний танець афроамериканського походження, що з'явився на півдні США наприкінці XIX ст. як сатирична пародія на танці білих людей. У музичному відношенні кейквок справив значний вплив на розвиток стилю регтайм.

Аж ось поміж дерев з'явилися і білі чоловіки в спортивній формі. Їх зустріла буря оплесків та гучноголосих вигуків із нашого сектору. Білі чоловіки в білій формі перетинали бейсбольне поле.

– Онде дядько Джордж! – махнула рукою мама. – Серденько, який же він сьогодні гарний! – І справді, по газону трюхикав мій дядько Джордж, на якому форма, по правді кажучи, сиділа кепсько через величеньке пузо і щоки, що за ними ховався комір всякої сорочки, яку б він не нап'яв. Він квапився вслід за рештою, намагаючись дихати й всміхатися одночасно, а ще – перебирати своїми куцими поросячими ратичками по полю. – Господи, *які ж* вони всі милі, – і далі зворушеним голосом мовила матір.

Я сидів і спостерігав за рухами. Мама була поруч і, думаю, порівнювала та міркувала, і те, що вона бачила, вражало її і вносило в її свідомість сум'яття. Як легко першими пробігли по полю темношкірі, ніби якісь африканські газелі й антилопи на вповільненій кінозйомці або вві сні. Вони пронеслися повз нас немовби пре-

красні тварини з лискучою каштановою шерстю, що навіть не усвідомлювали – вони живуть наяву, а не у вигадках! І коли вони летіли через стадіон, то легко, аж недбало перебирали ніби незмінними у вічності ногами, широко вимахували великими руками, порозчепірювавши пальці, і всміхалися назустріч вітру, то їхні обличчя не казали: «Подивись, як я біжу! Подивись, як я біжу!» Аж ніяк. Замріяний вираз на їхніх ликах промовляв: «Боже, як це прекрасно бігти. Тільки-но поглянь, як земля пружинить під ногами! Господи, мені так добре. М'язи оливою перекочуються по кістках. Немає нічого добрішого на світі від бігу». І вони бігли. І в цьому не було жодної іншої мети, крім радощів та життя як воно є.

Білі ж чоловіки під часу бігу гарували, наче на першій ліпшій роботі, і за них трохи було незручно, адже зі своєю жвавістю вони переборщили. Постійно краєм ока стежили, чи за ними дивляться. Неграм було байдуже, стежите ви за ними чи ні – вони просто жили, вони просто рухалися. Гра здавалася для них річчю на-

стільки буденною, що вони просто не могли замислюватися про неї зайвий раз.

– Леле, які ж усе-таки гарні в нас чоловіки, – безбарвним голосом повторила моя мама. Вона вже побачила команди і порівняла їх. В душі вона чудово розуміла, наскільки розслабленими виглядали темношкірі в своїй формі і як напружено, знервовано білі збилися докупи і поправляли *свої* сорочки та штани.

Думаю, напруга почалася тієї самої миті.

Гадаю, всі розуміли, що відбувається. Всі бачили, що білі чоловіки скидаються на сенаторів у дитячих комбінезончиках. Усі були в захваті від граційної безтурботності чорношкірих. І як це часто трапляється, захват перетворився на заздрість, ревності, роздратування. Це все вилилося от, наприклад, у такі діалоги:

– На третій базі мій чоловік – Том. Хоч би ногами поворушив, а то *стоїть* – не ворухнеться.

– Облиш, не зважай. Поворухить, коли прийде час!

– От і я кажу! Візьми для прикладу мого Генрі. Може, він на живчика і не дуже схожий, зате в критичний момент тільки й *пильнують*. Ну, помахай же мені рукою, прошу! Ой, *дивіться!* Агов, Генрі!

– Погляньте тільки, що витворює Джиммі Кобнер!

Я поглянув. Середнього зросту білий парубок із ластовинням та рудою чуприною клеїв дурня на полі. Він намагався втримати на лобі битку сторчма. Вся біла трибуна реготіла, однак це більше скидалося на ніяковий сміх через людину, за яку вам незручно.

– М'яч у гру! – скомандував суддя.

Підкинули монетку. Відбивати першими доведеться чорношкірим.

– А хай їм грець, – вирвалося в мамі.

Негри, яким випало грати в нападі, весело покинули квадрат поля.

Стартовий м'яч рушив відбивати Великий По. І я радісно його привітав. Ніби зубочистку, він підхопив битку і баглаювато поплентав на позицію бетера, закинувши її на кремезне плече і кидаючи паралельно її полірованої поверхні веселі бісики в на-

прямку трибун із темношкірими жінками в їхніх свіжих квітчастих сукнях кремової барви, подоли яких легіт грайливо обтріпував об дівчачі ноги. Та де там ноги?! Не ноги, а до хрускоту свіжі імбирні палички під сидіннями; зачіски з химерними буклями прикривали дівчачі вушка. Особливою шаною Великий По власкавлював свою дівчину – апетитну і струнку, немов скіпочку, Кетрін, яка працювала покоївкою в готелі і відповідала за щоденну зміну білизни. Ось так лагідно вранці до вас, наче мишка, шкребуться в двері, питають, чи вже геть усі сні скінчилися, бо вже час позбуватись нічних кошмарів і разом із ними вчорашньої постелі, адже є вже нова і свіжа, прошу, беріть *одне* за раз, пасибі. Великий По хитнув головою, ніби не йняв віри своїм очам, що бачить її перед собою. Одною рукою він, розвернувшись, утримував битку на плечі, іншу – недбало опустил, поки розминався пітчер суперників. Поруч кілька разів туди-сюди просвистів м'яч, щораз лунко плямкаючи об розчахнуту пастку-рука-

вицю ловця-кетчера. Хрюкнув суддя. Гра починалася.

Першого м'яча Великий По зумисне пропустив.

– Стр-р-райк! – оголосив арбітр. Великий По добродушно кліпнув очима у бік білих. Хлоп! – Другий страйк! – знову вигукнув суддя.

Пітчер запустив м'яч утретє¹.

Великий По миттю перетворився на добре змащений обертовий механізм. Вільна рука вхопилася за держак. Змах. Шкіряна поверхня м'яча зустрілася з деревом битки. *Шмяк!* М'яч свічкою здій-

¹ Згідно з правилами бейсболу, бєтер (відбивачий) має право на три спроби відбити битою кинутий суперником м'яч. Помилково або спеціально пропущений кидок від пітчера, виконаний без порушень, називається страйком (англ. *strike*, «удар»). Після третього страйку команда, що обороняється, заробляє очки, а бєтер нападників вибуває з гри. До ауту призводить будь-яка помилкова дія відбивачого, а при трьох набраних аутах команди міняються в нападі й обороні. Частина зустрічі, протягом якої обидві команди роблять по три ауті, називається інінгом (англ. *inning*, «вкладення»). Бейсбольний матч зазвичай складається з дев'яти інінгів.

нявся в небо, перемахнув через тремкі крони дубової посадки і пірнув у сторону озера, по гладіні якого тихо пливла біла яхта. Натовп торжествував. Стояв нестерпний вереск, і серед крикунів я був найголосніший! Ловити м'яча гайнув дядько Джордж, перебираючи своїми кучими ніжками у вовняних гольфах і поступово зменшуючись удаліні.

Якусь мить Великий По спостерігав за польотом м'яча. А потім побіг. Великими стрибками він подолав усі бази, а на шляху від третьої до «дому» природно та щасливо махнув темношкірим дівчатам, які видряпалися з ногами на свої сидіння та щодуху кричали.

За десять хвилин, коли знов усі бази були зайнятими і кілька очок зароблені, а Великий По знову взявся за битку, до мене розвернулася мама:

– Які ж вони все-таки несерйозні люди!

– Але ж це все гра! – заперечив я. –

У них уже два аути.

– Але ж і рахунок сім – нуль, – запротестувала мама.

– Давайте просто дочекаємося, поки наші чоловіки стануть у напад, – заявила дамочка по сусідству з нею, відмахуючись від надокучливої мухи блідою із синіми прожилками рукою. – Ці негри аж надто сильно задирають носи.

– Др-ругий страйк! – оголосив суддя зі змахом Великого По.

– Весь минулий тиждень у готелі, – розповідала наша сусідка, прикипівши поглядом до Великого По, – прислуга працювала жахливо. Усі покоївки тільки знай і говорять про цю їхню Кейквок-гулянку. Попросиш їх води з льодом, а приносять за півгодини. Бачте, зайняті своїм шиттям.

– Перший бол!¹ – почулося від судді.

Жінка заметушилася:

– Жду не дождуся, коли вже скінчиться цей тиждень, – проказала вона.

– Другий бол! – суддя повернувся до Великого По.

¹ Бол (англ. *ball*, «м'яч») – неправильно виконана подача.

– Вони геть *показилися*? – звернулася до мене мама. – Вони ж зараз *подарують* йому першу базу!

– Ваша рація, – знову відгукнулася наша сусідка. – Весь тиждень вони такі смішні. Вчора ввечері довелося двічі просити Великого По про додаткову порцію масла для кукурудзяних пластівців. Мабуть, хотів заощадити трохи грошей абощо.

– Третій бол! – вигукнув суддя.

Дамочка поруч із нами скрикнула і люто замахала імпровізованим віялом, яке вона скрутила із газети:

– Леле, я тільки про це *подумала*! Уявіть собі, раптом *вони* сьогодні виграють? А знаєте, *можуть* же! Справді, можуть.

Мама поглянула на озеро, на дерева, на свої руки.

– Не знаю, і навіщо дядькові Джорджу здалася ця гра? Виставить себе дурнем і годі. Дугласе, збігай до нього і скажи, нехай прямо зараз іде з поля. У нього хворе серце.

– Аут, – прокричав суддя Великому По. Трибуни разом видихнули.

Великий По вибув. Він охайно поклав свою битку і покрокував уздовж лінії першої бази. Білі чоловіки, з першого погляду розшарілі та роздратовані, почимчикували із глибини поля в центр. Під пахвами у всіх розплилися великі острівці поту. Великий По кинув на мене погляд. Я йому підморгнув, він підморгнув у відповідь, і до мене дійшло, що насправді він не настільки дурний, наскільки таким видався його вчинок. Він зумисне дозволив трапитися цьому ауту.

Кидати м'яча за чорних рушив Довготелесий Джонсон.

Він легко крокував до пітчерської гірки посеред поля, розминаючи пальці і розтираючи долоні.

У білих першим за битку взявся чоловік на ім'я К'одімер, який цілий рік продавав костюми в Чикаго.

Із натовленою, невибагливою та підвладною розуму точністю Довготелесий Джонсон посилав один м'яч за іншим.

Містер Кодімер зріза́в, містер Кодімер гамселив, врешті-решт містер Кодімер виконав бант уздовж лінії третьої бази¹.

– Аут на першій базі, – оголосив суддя, ірландець на ім'я Магбуні.

Другим відбивав молодий швед, якого звали Муберг². Він запустив свічу над центром поля, але м'яч упевнено зловив товстуватий негр-курдупель, який анітрохи не здавався гладким через те, що пересувався по газону, немов ідеально кругла крапля ртуті.

Третім за битку взявся водій ваговоза із Мілвокі. Він дужо і прямо перед собою відбив м'яч, що полетів над самісінькою травою. Удар вийшов би справді нівроку, якби Муберг не надумав ризикнути і пробігти аж дві бази за раз. Поки він опинився на другій, там його вже чекав Вільновідпущенник Сміт із білою сферою у чорній-пречорній руці.

¹ Бант (англ. *bunt*, «легкий удар») – відбивання м'яча без замаха, коли битка просто підставляється під нього.

² Муберг (*Moberg*) – дівоче прізвище матері Рея Бредбері Естер Марі Бредбері (1888–1966), що походила з родини шведських іммігрантів.

Мама відкинулася на спинку крісла і зітхнула:

– Що ж, я *нічого не розумію!*

– Стає спекотніше, – знов озвалася наша сусідка. – Я, мабуть, іще трішки посиджу і піду прогуляюся на берег озера. Сьогодні надто пече, щоби сидіти на стадіоні і спостерігати за дурнуватою грою. Добродійко, може, складете мені компанію? – звернулася вона до мами.

У такому дусі минули п'ять інінгів.

Рахунок був одинадцять – нуль. Тричі Великий По навмисне зіграв в аут, і в другій половині п'ятого інінгу відбивати за наших знову вийшов Джиммі Коснер. Цілісінький день він старався, як міг, влаштовував клоунаду, роздавав указівки та розповідав, куди він засандалить цього м'яча, щойно дійдуть до нього руки. Коснер із самовдоволенням виглядом підійшов до домашньої бази, гучноголосо коментуючи все навколо. Він перепробував шість биток, зваживши їх у своїх худючих руках і критично розглядаючи блискучими зеленими очима. Нарешті обрав одну з них, решту викинув і заходився освою-

вати місце бетера, виколупуючи зелені островці свіжого газону глибоким протектором своїх спортивних туфель.

– Дивіться! – заламавши на потилицю бейсболку, з-під якої вибивалося присипана курявою руда чуприна, він голосно крикнув дамам. – Дивіться, як я зараз провчатиму цю чорну челядь! Егегей!

Довготелесий Джонсон повільно, по-зміїному, розкручувався для кидка на гірці пітчера. Ніби якась там рептилія, сповзаючи із гілки дерева, готує на вас несподіваний напад. Раптом долоня Джонсона уже стриміла перед ним, розкрита, вишкірена чорними зубами отруйної гадки і порожня. А біла сфера тим часом, пролетівши над домашньою базою, чиркнула, немов лезо.

– Стр-райк!

Джиммі Коснер опустил битку і витріщився на суддю. Тривалий час він нічого не казав. Потім показово сплюнув під самісінькі ноги ловця, знов узявся за жовту битку, витесану з клену, змахнув нею, так що сонячне проміння підсвітило її нервовим ореолом, і вмостив її на кощавому

плечі. Коснер роззявив рота, і всі побачили його довгі, жовті від нікотину зуби.

Хлоп! – сказала рукавиця-пастка кетчера.

Коснер знову розвернувся і витріщився на ловця.

А той, немовби чорний чаклун, білосніжно вишкірився і розкрив долоню. В ній білим цвітом буяла квітка бейсбольної кулі.

– Др-ругий страйк! – у спекотному повітрі пролунав голос судді.

Джиммі Коснер поклав битку на землю і впер укриті ластовинням руки в боки:

– Хочеш сказати, це був страйк?

– Саме це я і сказав, – огризнувся суддя. – Підбери битку.

– Хіба що для того, аби луснути тебе нею по лобі, – наривався Коснер.

– Або грай, або шуруй у роздягальню!

Джиммі Коснер щось проплямкав, набираючи повний рот слини, але замість того, щоб сплюнути, гнівно проковтнув її і грубо вилаявся. Він потягнувся за биткою і вклав її на плечі, ніби мушкет.